

Філософські аспекти феномену злочинності

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується докорінними трансформаціями, змінами у всіх сферах соціальної дійсності. Наразі активно досліджуються питання, що пов'язані з криміногенним станом в Україні та криміналізацією суспільства. Адже найбільш важливими напрямками діяльності держави є охорона прав і свобод громадян від будь-яких злочинних посягань. Злочини дефінуються як найбільш соціально небезпечні діяння, оскільки є причиною нанесення суттєвої шкоди соціальним благам та розвитку суспільних відносин. Причинами погіршення криміногенної ситуації в Україні можна визначити соціальну та економічну кризи, які залишаються на рівні невирішеності. Також, іншою важливою причиною є неефективна діяльність державних органів у напрямку протидії криміналізації українського суспільства. Такий стан речей надає вирішенню питання злочинності пріоритету серед інших соціальних проблем.

У статті 11 Кримінального Кодексу України зазначається, що «злочином є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину» [3]. Але формальне і звичне правове визначення не надає можливості пізнання істинної сутності злочину. Є.Б.Кургузкіна дуже влучно зазначає: «осягнення справжнього поняття злочину не може повною мірою лежати в межах юридичної науки і повинно виходити за її межі» [4, с. 77]. Таке твердження відбиває ідею Г.Гегеля про те, що юридична наука як наука про позитивне право не займається змістом права і, відповідно, не сенсом злочинного, а тим, що в даному місці і в даний час відповідним владно-авторитетним чином встановлено як закон. Отже, кримінальне право як юридична наука у своєму підході до розуміння злочинного походить не з розуму, а з авторитету, тобто владного встановлення [5].

Незважаючи на розмаїття існуючих визначень, жодне з них не висвічує суті злочину повністю. У кримінальному діянні завжди залишається щось загадкове і таємниче, що перебуває на глибинних рівнях, непроникних для наукового аналізу [1].

Мислителі протягом багатьох століть розглядали проблему злочинності в суспільстві та намагалися визначити сутність злочину. На сьогодні накопичений з цього питання науковий досвід насправді незліченний – від розуміння природи злочинності в рамках ранньої античності до становлення теорії про трансцендентальність характеру злочинної діяльності, що торує свій шлях від вчення І.Канта до філософії М.Хайдеггера. Особливе місце серед цих ідей належить греко-римському типу розуміння сутності злочину як суспільного феномену і саме на його аналізі варто зупинитись окремо. В цьому сенсі на окрему увагу заслуговують підходи давньогрецьких філософів Платона та Аристотеля, а також роздуми філософів Стародавнього Риму Сенеки та Цицерона.

Зокрема, Платон досліджував причини злочину та займався аналізом його мотивів. Філософ у своїх працях писав про гнів, ревності, прагнення до насолоди тощо. Він вважав, що причиною порушення законів є найбільша хвороба держави, джерелами якої є міжусобиці та існування бідності й багатства. Платон розглядає фактори, що можуть утримувати людей від порушення законів. До них належать: очікуване зло, що його заподіюють порушники закону; суспільна думка; моральність і звичка гідної поведінки та заохочення законослухняних громадян. Платон пропонував законодавцям, передбачаючи ймовірний розвиток подій та поведінку громадян, приймати закони заради превенції і запобігання шкідливим вчинкам [2].

Аристотель, досліджуючи проблему злочинності, писав, що усі громадяни рівні перед законом, а люди утримуються від скоєння протиправних вчинків не з якихось моральних міркувань, а зі страху перед покаранням. При цьому, він вважав, що більшість злочинців схильна ставити на перше місце задоволення. Тож, на думку філософа, саме від рівня задоволення, одержаного на момент скоєння злочину, і має залежати суворість покарання.

Аристотель був впевнений у тому, що зіпсованим злочинець стає лише за власною волею. Однак Аристотель зазначав і такі причини злочинів, які коренилися в зовнішніх для злочинця умовах: безлад у державі; можливість легко сховати украдене; штучний нестаток, що виникає від надмірного багатства та дійсної, крайньої нужди бідняків; небажання чи страх потерпілих звернутися зі скаргою; м'якість або віддаленість покарання; підкупність суддів; необґрунтовані привілеї визначених соціальних прошарків та політична безправність інших; національні суперечності («різноплемінність населення») тощо [2].

Римський оратор та юрист Цицерон виокремлював жадність, пристрасті до задоволень та надію на безкарність одними з причин злочинів. Сенека ж, як і Платон, вважав, що покарання за вчинені злочини повинні існувати для виправлення злочинця задля безпеки у суспільстві шляхом впливу на його членів.

Отже, для визначення поняття та сутності злочину необхідно звертатися до праць не лише науковців у галузі юриспруденції, а й до філософських роздумів. Адже на сучасному етапі розвитку українського суспільства надзвичайно гострою виявляється потреба у ґрунтовних кримінологічних концепціях, у зв'язку з різким погіршенням криміногенної ситуації. Тож, злочин – один із проявів зла, що потребує філософського вивчення та осмислення на рівні з юридичною наукою задля пошуку вирішення проблеми злочинності у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Бачинин В. А. Философия преступления: конспект лекций : Изд-во Михайлова В. А., 2000. – 64 с.
2. Иванов Ю. Ф. Криминология : навч. посібн. – К. : ПАЛИВОДА А.В., 2006. – 264 с.
3. Кримінальний Кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131)
4. Куругузкина Е.Б. Понимание преступного // Философские науки. 2008. №5. – С. 77.
5. Платон. Держава [пер. з давньогр. Д. Коваль] / Платон. – К.: Основи, 2000. – 355 с.
6. Рагимов И. М. Философия преступления и наказания : Монография. – М.: Юридический центр-Пресс, 2013. – 288 с.